

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีการขยายความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอาเซียนและภูมิภาคอื่นๆ เช่น ตะวันออกกลาง¹ เอเชียใต้และเอเชียกลาง มากขึ้น โดยมีแนวคิดหลักคือ การช่วยให้ประเทศไทยสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การมีนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านการค้ากับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคตะวันออกกลางนั้น เนื่องจากภูมิภาคตะวันออกกลางมีความสำคัญ ทั้งในแง่ที่เป็นแหล่งอารยธรรมและเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของโลกอย่างเช่น น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ อยู่จำนวนมหาศาล เป็นแหล่งผลิตเชื้อเพลิงที่สำคัญที่สุด สามารถผลิตน้ำมันได้ 1 ใน 3 ของปริมาณน้ำมันที่ผลิตได้ทั้งหมดในโลก และมีปริมาณน้ำมันสำรอง 1 ใน 2 ของโลก หรือประมาณ 669.2 ล้านบาร์เรล ซึ่งทำให้ตะวันออกกลางมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนของโลกที่มีศักยภาพ นอกจากนี้ ตะวันออกกลางยังมีดินแดนที่สามารถเชื่อมต่อได้หลายทวีป มีอาณาเขตตั้งแต่ตะวันออกของทวีปแอฟริกา จนถึงตะวันตกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย มีพื้นที่กว่า 6.2 ล้านตารางกิโลเมตร

ขณะเดียวกันประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียด้วยกันมากขึ้น มีการดำเนินนโยบายมองไปทิศตะวันออก (Look East Policy) ได้แก่ ประเทศอิหร่าน ซึ่งหันมาให้ความสำคัญกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นประเทศคู่ค้า โดยไทยมีปริมาณการค้าเป็นอันดับที่ 1 ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อิหร่านค้าขายด้วย และอิหร่านเป็นประเทศคู่ค้าอันดับที่ 7 ของประเทศไทยในภูมิภาคตะวันออกกลาง จัดว่าความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่านมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้อิหร่านยังเป็นตลาดใหญ่ในภูมิภาคตะวันออกกลาง เนื่องจากอิหร่านมีจำนวนประชากรกว่า 70 ล้านคน ทำให้ความต้องการสินค้าและบริการมีมากตามไปด้วย ประกอบกับอิหร่านเป็นประเทศกำลังพัฒนา ที่มีกำลังในการซื้อสูง คืออิหร่านเป็นผู้ครอบครองน้ำมันและก๊าซ

¹ มีการนิยามกลุ่มประเทศตะวันออกกลางแตกต่างกัน แต่ในการศึกษาครั้งนี้กลุ่มตะวันออกกลาง หมายถึง 15 ประเทศ ได้แก่ บาห์เรน ไซปรัส อิหร่าน อิรัก อิสราเอล จอร์แดน คูเวต เลบานอน โอมาน กาตาร์ ซาอุดีอาระเบีย ซีเรีย ตุรกี สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และเยเมน ซึ่งอิงตามการนิยามของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

ธรรมชาติจำนวนมาก โดยสามารถผลิตน้ำมันได้เป็นอันดับสองรองจากซาอุดีอาระเบีย และมีก๊าซธรรมชาติรองจากรัสเซีย และอิหร่านมีทำเลที่ตั้งที่ไทยสามารถใช้เป็นประตูการค้า (Gateway) สู่วันออกกลาง เอเชียกลาง และประเทศในกลุ่มรัฐอิสระ (Commonwealth of Independent States: CIS) ได้เป็นอย่างดี ไทยจึงสามารถใช้อิหร่านเป็นฐานการลงทุนหรือเป็นแหล่งพักสินค้า เพื่อกระจายไปยังประเทศต่างๆ ในภูมิภาคใกล้เคียงได้

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่านเป็นความสัมพันธ์ที่เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา และได้พัฒนาเป็นความสัมพันธ์ด้านการต่างประเทศและวัฒนธรรม ดังปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สมัยอยุธยา ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร มีชาวอิหร่านเข้ามาตั้งถิ่นฐานและรับราชการในสมัยอยุธยา คือ ท่านเจกอะหมัด ซึ่งได้รับตำแหน่งเป็นจุฬาราชมนตรี และเป็นต้นตระกูลที่สำคัญของไทยในปัจจุบัน เช่น ตระกูลบุญนาค เป็นต้น ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอิหร่านสมัยอยุธยา ดังกล่าวก่อให้เกิดการค้าขายทอดทางวัฒนธรรม อาทิ คำในภาษาไทย เช่น ภาษี สมุนไพร กุหลาบ เป็นต้น ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาฟาร์ซี และยังคงนำมาใช้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่าง 2 ประเทศได้ขาดหายไปช่วงหนึ่ง จนกระทั่งในศตวรรษที่ 20 จึงได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันใหม่ โดยมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) ซึ่งนับจากนั้นได้คืนความสัมพันธ์การติดต่อทางศาสนา วัฒนธรรม และการค้าระหว่างกันอีกครั้งหนึ่ง มีการทำสนธิสัญญามิตรภาพในปี พ.ศ. 2510 ทำให้ความตกลงทางการค้ากันเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2512 และความตกลงทางวัฒนธรรมในปี พ.ศ. 2519

ในปี พ.ศ. 2522 (ค.ศ. 1979) อิหร่านเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์ไปสู่ระบอบรัฐอิสลาม ทำให้การค้าระหว่างทั้งสองประเทศมีมูลค่าน้อยมาก ซึ่งปัจจัยมาจากนโยบายปิดประเทศของอิหร่าน ปีต่อมาเกิดสงครามระหว่างอิหร่านกับอิรักเป็นเวลากว่า 8 ปี (ค.ศ. 1980 -1988) ทำให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจของอิหร่านเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันไทยกลับมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าอย่างมาก และภาคการผลิตของไทยได้มุ่งสินค้าไปสู่ตลาดที่มีกำลังการซื้อสูง และขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากแก่การค้าระหว่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ยุโรปและญี่ปุ่น

เมื่ออิหร่านเข้าสู่สภาพปกติ และได้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีขึ้นในปี พ.ศ. 2532 โดยนโยบายสำคัญของรัฐบาล คือการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและฟื้นฟูประเทศ ตามแผนพัฒนาประเทศ 5 ปีฉบับแรกของอิหร่าน ซึ่งถือเป็นการเข้าไปสู่ทศวรรษใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจของอิหร่าน ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ไทยกับอิหร่านได้ร่วมตกลงกันที่จะจัดตั้งคณะกรรมการร่วมมือด้านเศรษฐกิจ พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม วิชาการและวิทยาศาสตร์ ไทย – อิหร่าน (Joint Commission on Economic, Commercial, Industrial, Technical, Agricultural and Scientific Cooperation between Iran and Thailand: JC) หรือย่อว่าคณะกรรมการร่วมเศรษฐกิจไทย – อิหร่าน ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อหารือ เสนอแนะและแก้ปัญหา ช่องทางและวิธีการเพื่อเอื้อให้เกิดการค้าระหว่างทั้งสองประเทศมากขึ้น ทั้งลดข้อกีดกันทางภาษีและมิใช่ภาษี (Tariff and Non – Tariff Barriers) ของแต่ละประเทศให้น้อยลง

โดยสินค้าที่มีความสำคัญในด้านการค้าระหว่างทั้งสองประเทศ ได้แก่ ข้าว ซึ่งข้าวเป็นสินค้าสำคัญของทั้งฝ่ายไทย ในฐานะที่ไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวอันดับหนึ่งของโลก และฝ่ายอิหร่านก็ต้องการนำเข้าข้าว เนื่องจากผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ ประกอบกับอิหร่านนิยมบริโภคข้าวไทย จึงทำให้อิหร่านเป็นผู้นำเข้าข้าวที่สำคัญของไทยที่นำรายได้เข้าประเทศจำนวนมาก

ข้าวเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญอันดับหนึ่งของไทยไปอิหร่าน โดยในช่วงปี 2540 – 2543 มีสัดส่วนมูลค่าการส่งออกมากกว่าร้อยละ 60 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดของไทยไปอิหร่าน แต่ปีต่อๆ มา มูลค่าการส่งออกข้าวกลับมีสัดส่วนลดลงเรื่อยๆ จนในปี 2548 ที่มีสัดส่วนมูลค่าการส่งออกเพียงร้อยละ 17 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดของไทยไปอิหร่าน (ตารางที่ 1.1)

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงได้สนใจศึกษาในสินค้าข้าว โดยศึกษาความสามารถในการแข่งขันการส่งออกข้าวของไทยไปอิหร่าน และปัจจัยที่มีผลต่อการส่งออกข้าวของไทยไปอิหร่านเปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 1.1 สัดส่วนการส่งออกข้าวของไทยไปยังอิหร่านปี 2540 – 2548

มูลค่า: ล้านบาท

ปี	มูลค่าส่งออก ทั้งหมด	มูลค่าส่งออก ข้าว	สัดส่วน (ร้อยละ)
2540	5,154.90	3,694.70	71.67
2541	5,776.50	4,888.70	84.63
2542	8,064.70	6,664.60	82.64
2543	6,979.30	4,671.90	66.94
2544	5,862.00	2,828.70	48.25
2545	7,608.90	2,998.50	39.41
2546	12,264.30	4,018.40	32.77
2547	18,214.00	5,669.80	31.13
2548	12,636.50	2,144.10	16.97

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปและความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่าน
2. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถการแข่งขันการส่งออกข้าวของไทยไปอิหร่าน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งออกข้าวของไทยไปอิหร่าน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษารั้ครั้งนี้ประเทศที่ทำการศึกษาคือ ประเทศอิหร่าน โดยศึกษารูปแบบการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศอิหร่าน และศึกษารายสินค้าคือ ข้าว โดยวิเคราะห์ความสามารถการแข่งขันการส่งออกข้าวไทยไปอิหร่าน และปัจจัยที่มีผลต่อการส่งออกข้าวของไทยไปอิหร่าน โดยใช้ข้อมูลรายปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2529 – 2548

1.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารั้ครั้งนี้ ได้แก่

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เก็บรวบรวมโดยการสนทนากับผู้แทนจากสมาคมผู้ส่งข้าวออกต่างประเทศ ผู้แทนจากสมาคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หัวหน้ากลุ่มงานตะวันออกกลาง และแอฟริกา กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ผู้อำนวยการกองตะวันออกกลาง กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงต่างประเทศ อุปทูตทางด้านเศรษฐกิจของอิหร่าน สถานทูตอิหร่านประจำประเทศไทย นอกจากนี้ได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกับสมาคมธุรกิจไทย – อิหร่าน ครั้งที่ 3 ซึ่งมีเอกอัครราชทูตอิหร่านประจำประเทศไทยเป็นผู้เสนอมุมมองทางด้านเศรษฐกิจที่มีต่อไทย ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้แทนจากผู้ประกอบการของไทยที่ทำการค้าข้าวกับอิหร่าน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เช่น มูลค่าการค้ารวม การนำเข้า การส่งออก เป็นต้น โดยเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ กรมศุลกากร กรมการค้าต่างประเทศ กรมส่งเสริมการส่งออก กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงพาณิชย์ สำนักเศรษฐกิจการเกษตร สมาคมผู้ส่งข้าวออกต่างประเทศ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ตลอดจนการเก็บรวบรวมจากหนังสือวารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ต และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาในรั้ครั้งนี้ นอกจากนี้ข้อมูลบางส่วนยังได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากสถานทูตอิหร่านประจำประเทศไทยอีกด้วย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ผลการศึกษานี้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับอิหร่าน และให้แนวทางในการส่งเสริมความร่วมมือทางการค้าระหว่างไทยกับอิหร่าน โดยเฉพาะสินค้าข้าว ซึ่งเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย และแนวทางในการกำหนดนโยบาย เพื่อปรับกลยุทธ์ทางการค้าของไทยกับอิหร่าน